

551

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

M Ä N S D A U N , 86 år. Han är född i V. Göinge
ej långt från Sösdala. Hans förfäder ha ägnat sig
åt krigstjänsten -- därav namnet Daun. Måns Daun
fick tidigt lära sig att klara sig på egen hand.
I ungdomen lärde han murarens yrke samt snickeri
-- dessutom handlade han med hästar. Då han förtjä-
nat en liten penning, inköpte han 1875 sitt lilla
hemman i Toftaröd för 3000:- kr. Där fanns då c:a
tre tunnland odlad jord, och den andra var stenbun-
den och till synes omöjlig att uppodla. Med oerhörd
slit och arbete och enastående sparsamhet under 40-

50 år bragte han det därhän, att då han för några år sen lämnade hemmanet till sonen, funnos 10 tunnland uppodlade. Den enorma stenvägg, han brutit upp, ligger i ljusraka gården och en stor del i underjorden och gården löpande väl uppmurade diken. Sitt lantbruk har han fått premierat med första pris och dessutom prämi för odlingsflit.

Vaken och pigg som han till sin natur är, har han givit noga akt på livet och händelserna och då hans minne därtill är synnerligen gott, kan han klart och koncist redogöra för allt, som han på ett eller annat sätt haft att göra med.

3
551

3

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

I sin ungdom var han fördräng eller gårdsdräng
på Lyby gård vid Ringsjön. Tidtals har han vistats
i Bosjöklosters socken. Sedan 1875 har han varit
bosatt i Toftaröd, där han ännu bor.

4 4
B Y N.

--22----

I den gamla byn lågo gårdarna utmed bygatan och på båda sidor om densamma. En och annan gård kunde ligga ett läng re stycke från gatan än de övriga, Byn.

Samlingen av gårdar i en sådan gammal by utgjorde det så kallade "byahemmet". Begreppet "byahem" innehåller en känsla av trygghet. Byabönderna hade tillit till varandra och kände det ansvar, som påvilade dem i egenskap av medlemmar av ett så-

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

dant "byahem". De olika gårdarna hade i regel nummer. Namnet blev efter den tillfällige ägaren t. ex. N:r 7 eller "Ola Nils-stället". I Toftaröd i Norra Rörums socken hade alla gårdarna n:r i beroende på att hela Toftaröds by ursprungligen varit en enda stor gård med namnet Toftaröd. Denna gård förstördes av eldsvåda omkring 1620. Den styckades då till en del mindre gårdar, men i kyrkböcker och rättshandlingar ha de alla gått under den ursprungliga gårdens nummer. Skälet för, att man kan sätta 1629 som det ungefärliga året, då den gamla gården brann ner är, att Måns Daun, då han

rev en gammal byggnad, fann en del årtal jämte initialer på ett s. k. "dåroppgäll" /dörruppgäll, d. v. s. den planka av ek vanligen, som satt över en dörr. Då man på den tiden byggde, skar man in årtalet samt den dåvarande ägarens och ägarinnans initialer. Det av Måns Daun funna dåroppgället hade flera olika årtal jämte initialer. Det tidigaste årtalet var 1622 och några andra upp mot 1630. Troligen började man bygga omedelbart efter branden, men med den tidens möjligheter torde nog omkring 2 år minst ha åtgått till att uppföra en gård av medelstorlek.

Förmodligen ha de olika gårdarna upp stått efter varandra dels därför att man behövde varandras hjälp och sålunda ej byggde två eller flera gårdar samtidigt, dels därför att den första gården förmodligen uppförts av ägaren till den ^mgamla omedelbart efter branden men att denne, sålt från jordlotter till nya mindre hemman senare.

Under de stora godsen lydde vanligen en del hemman och torp. Hemmansägarna kallades "ugedasbönner" /veckodagsbönder/ och deras hemman "ugedashemman. De skulle göra visa kördagsverken åt godsherr-en.

En torpare hade i vanliga fall ingen häst och behövde endast själv göra dagsverken samt ibland även hans hustru, "fruntimmersdagsverken" ingingo i kontraktet.

Man skiljde på "rusthållare" och "rothållare". Rusthållaren skulle hålla såväl ryttare som häst och mundering. En rothållare endast soldat. De hemman, som som hade rothållare voro därför jämförelsevis billigare än de med rusthåll. Ett rusthåll omfattade ett helt mantal eller ibland ett och ett halvt. Ryttaren eller soldaten hade förutom kontant lön även naturaförmåner. Om han under sin tjänstgöringstid

Rusthåll
och
rothåll.

förstört något, så sammankallade rusthållsförmannen de till rust-eller rothållet hörande bönderna till sammanträde, varvid erforderligt belopp sammansköts till anskaffande av nytt.

Den gamle ärlige indekte husaren tog ju nog vård om sitt, men om två stycken voro från ungefär samma trakt och hade sällskap hem efter slutad tjänst, så tappades ofta något vid kappridningen hem, detta så mycket lättare som brännvinet var billigt och humöret följaktligen friskt och glatt.

Två gånger om året skulle förmannen

7. 10/0.

551

Sammankalla till rusthållsräkning. Måns Daun hade varit med om att inköpa Toftaröds nummerhäst för 500:- kr. Då hästen vid 15 års ålder gjort 14 möten sålde Måns Daun den på Hörby marknad för 220:- kr.

En "huskarl" var en sådan, som gick lite varstans på arbete och som bebodde ett litet hus i en täppa. Täppan fick han vankigen till skänks och byggde oftast själv sitt hus.

Huskar.

1 "Byahören" var den, som vaktade byns får. Varje morgon tutade han utanför gårdarna i en lång trumpet, då fåren skulle ut. Han hade mat och

Byahöre.

husrum hos bönderna i tur och ordning samt dessutom
en mark "håseto", ett par linneböjor och en skjorta.

Före skiftet hade byabönderna gemen-
sam "vanning", dit alla kreaturen varje dag under Vanning.
vintern drevs ut till vattning. I Toftaröd hade
hade man "Holkakillan", som låg på Måns Dauns ägor.

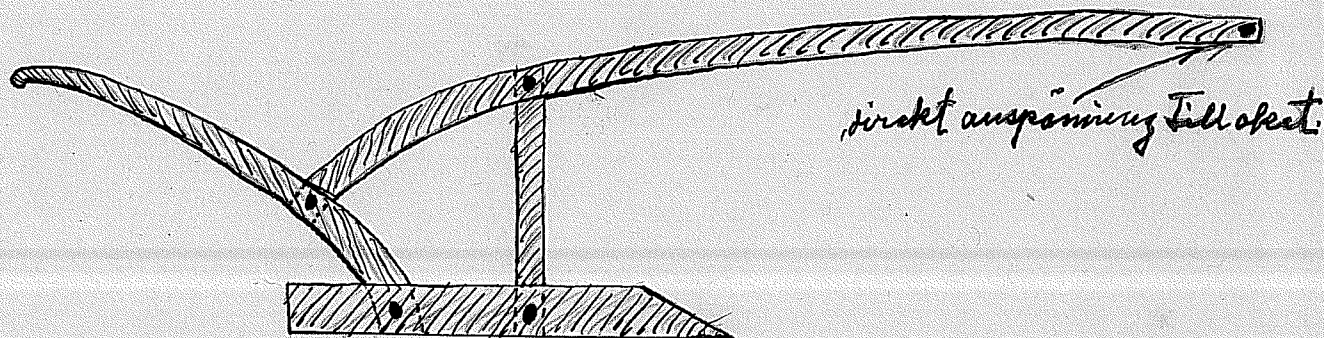
"Allmänning", byns gemensamma grus- Grus-och
tag och lertag. lertag.

Då Måns Daun 1875 kom till Toftaröd,
fanns ingen enda plog eller årder av järn i byn. Redskap.

Man hade börjat använda harvpinnar av järn, men det

vanligaste var träpinnar. Dessa taldes under de långa vinterkvällarna av drängarna. Då taldes också "ri-
vepengar" /pinnar till rävsor/ för sommarens behov.

Man körde jorden med träårder och
hade merendeks oxar till dragare.

Träårder.

Måns Daun skaffade byns första plog -- av trä utom spets och vändskiva, som voro gjutna. Då Måns Daun första gången skulle plöja upp en åker, kom en av grannarna till honom och sade i all välpening: "Ä du galen Måns, som ^lpöjer den agern!"

Någon särskild bykrog kunde inte Måns Daun erinra sig. På varje gård brände man brännvin och var och en hade lov att köpa och sälja efter behag.

Bykrog.

Byasmedja fanns, och byasmen ansågs för en särskilt kunnig och fiffig man. Han kunde för övrigt mer än andra -- trolla och sånt där.

Byasmedja.

Varje by hade vanligen sin "brydestuga" eller bastua. Den hade sin plats ett stycke utanför byn för eldfarans skull. Troll och rackartyg huserade där nattetid och då man vid brytningen alltid tog natten till hjälp, brukade ungdomen på ett eller annat sätt söka skrämma de, som passade upp därinne. Bastua.

Toften eller "Töften" var namnet på de närmast gården liggande åkrarna, där man odlade råg, korn och potatis. Toften.

Bygatan var helt enkelt vägen, som löpte genom byn. I Toftaröd var den ej stensatt. Bönderna Bygatan.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

12.

551

15/5-

i byn skulle gemensamt underhålla den, men vissa tider på året, exempelvis på hösten, var den ganska uppkörd och dålig.

Byns mark delades i "utägor" och "inägor". Utägor /skogsmarken där kreaturen beta- Ägornas de/och inägor /den runt byn odlade marken/, fördelning.

Före skiftet hade varje byabonde en lott eller remsa i varje åker. Utägorna voro gemensamma för byn och kreaturen vallades tillsammans.

Med "vång" menades egentligen den Vång. oupodlade mark, som årligen höstades-- där man skör-

dade naturligt hö. Små åkrar kunde vara upptagna här och var i vångarna, I vången hade var och en sitt stycke och då man höstade, brukade man låta en smal remsa gräs stå kvar till att utmärka gränsen.

Vångarna voro på sina stäklen sankt och vattensjuka, varför det höstade gräset måste fors-
las upp på högländare mark för att torka.

På den tiden odlade man varken klöver eller timotej eller något som helst gräs, utan det naturliga fritt växande vångagräset var det enda, stråfoder, som man jätte korn- och råghalm hade till Sädesslag.

Skåne
Första häd
N. Rönnum
uppt. år 1928

uppt. av Boel Nilsson
Bes. av Nils Damm
4. i Toftared

14. 17/7

551

vinterfoder åt djuren.

Gräshösten eller vånghösten
och höbärgningen voro därför en betydelsefull tid Vånghösten.
och många voro de seder och bruk, som då utbildades.

Man började "slå" omkring den
10 juli och höll på två till tre veckor i många by-
ar. Kararna slog och kvinnorna forslade gräset upp
på torr mark, där det breddes ut tunt till torkning
och så renrivs ^{Fes} all den höstade marken med trärävsor.

En duktig höstakar var en efter-
sökt person, ty varken andra eller tredje året lär-

de man sig att "slå rent" eller att "hålla laien vass".

1 / Till höstakarens utrustning hörde "la i"
/lie/, "ströspån" /strykspån/, "sännellaoda" /sandlä-
da/, "sännejärn" /järn att gnida in sanden på spå-
nen med/, en klick smör till att insmörja ~~spånen~~ spå-
nen, så att sanden hängde vid samt en vädjesten eller
"gniesten" till att vädja bort stenhugg eller då lien
blev slö och så en spann vatten att doppa vädjestenen
i. Liens delar hade följande namn: den bredaste, vid
skaftet fästa delen av själva lien hette "låret" den
andra spetsen. Vidare skiljde man på "rygg" och "egg".

Lien var bunden vid skaftet med ett omkring två al-
nar långt band av en kluven rottingkäpp, vilket mås-
te blötas mjukt i varmt vatten, innan det kunde bin-
das om. På skaftet sutto lai- eller lieknaggarna
/handtagen/ och på skaftets undersida en remhylsa
för strykspånen.

Man började vid höstatiden redan
klockan tre eller fyra på morgonen och höll på till
omkring åtta-tiden på kvällen.

Dagens första måltid var frukosten
vid halvfyra eller fyra-tiden, då det vankades kaffe

med smör och bröd samt brännvinsgök. Klockan halv-
åtta därefter, då man fick ärtsoppa eller kokt grön-
kål med fläsk. Middagen var klockan ~~12~~ 12. I Tofte-
taröd var det sed att under hele höstatiden /d.v.s.
den tid, då man höstade i vången/ 14 dagar - 3 vec-
kor, servera äggkaka med fläsk och korngrynsgröt
till varje middag.

Man "vilade middag" två timmar varje
dag. Sen man ätit middag och vilat en stund skulle
man vädja liarna och sanda styckspånarna. Klockan

551

fyra på eftermiddagen var det "meattan" /merafton/,
då det vankades kaffe och smörgås. Vid åtta-tiden
på kvällen slutades arbetet och dagens sista mål be-
stod av sill och potatis. Till davre, middag och mer-
afton hade man, om inte mjölken räckte till, dric-
kablandning.

Det var just inte något latmans-
göra att "slå gräs", och rävserskorna hade det inga-
lunda lättare. Den gräsremsa på 4-5 alnars bredd,
som en höstakar tog för sig, kallades "skaor" /skår/.

551

p I oländig mark, där tuvor och stenar lågo tätt, sattes höstakarens skicklighet på svåra prov, om gräset skulle huggas ~~w~~ nere vid roten, och eggen samtidigt skulle aktas för stenarna. Många hade därför två stycken liar: en lång och bred att använda på slät mark med långt gräs och en kortare och smalare bland tuvor och stenar.

Kararna gingo efter varandra i en lång rad med husbonden eller den äldste höstakaren som ledare.

Kvinnorna hade som nämnts inte det lättaste arbetet. En rävserska skulle rävsa efter två "slättakarar", Till att forsla gräset samman användes en "höstabör" /lång och bred tvånjulich kärra/ Ute på de vattensjuka "mäerna" /kärrmarkerna/, där gräset vanligen växte både långt och tätt, fingo kvinnorna gå nästan nakna, då de skulle köra det därifrån och rävsa rent. Det enda plagg de kunde bära var särken.

Det gällde för rävserskorna att håll-

a sig så tätt efter kararna som möjligt. Detta dels därför att de satte en ära däri och dels därför att de då kunde skämta och glamma med varandra under arbetet. Många lustiga episoder förekommo under hösttiden. Man brukade gömma varandras ^{kläder} genom att kasta dem högt upp i ett träd eller också binda dem samman i långa räckor. Vid måltiderna och särskilt vid middagsvilan hade man allehanda skoj för sig. Kararna brottades med varandra och småretades med rävserskorna. En omtyckt brottningslek var att

551

"vespa skank", De båda motståndarna lade sig på rygg
sida vid sida och togo varandra arm i arm. Sen lyf-
te de de benen, som lågo upptill varandra, så att
de kunde få tag om varandras hasor eller vador. Det
gällde sen att vräka motståndaren över ända på hu-
vudet.

vespa skank

Den hemmavarande husmodern
hade brått vid höstatiden, ty alla måltiderna utom
morgon-och kvällsmåltiderna skulle bäras ut i väng-
en till folket. På gårdarna i Toftaröd var hon ensam

i hushållet, därför att så mycket folk behövdes i arbetet.

2/1 Vid bärgningen kördes höet in i vagnar på vilka satts s.k. kabetter. Hötjugor fanns inte, utan höet togs i famnen och kastades upp i karettan och därifrån upp genom "hömejan" /Utbyggnad på takets långsida/ på "jällen" /uthusloftet/.

Måns Daun hade på 60-talet, då han tjänade på en stor gård, låtit förfärdiga ett par hötjugor av järn, men de voro grova och tunga

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

24.

2727

551

och därför olämpliga vid arbetet. Då Måns Daun
1875 kom till Toftaröd, fanns inga redskap av järn.
Man hade trägrepar och träskyfflar och av trä voro
också harvar och årder.

25.

28

28

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

Utmarken låg omkring byns inägor.

Den var byaböndernas gemensamma egendom och användes till bete för byns alla kreatur. Då kreaturen släpptes ut från de olika gårdarna, drevos de längs bygatan till en för alla gemensam "fädröft"/fädrift/ Fädrift. d.v.s. den på båda sidor avstängda väg, som ledde genom inägorna ut till betesmarkerna.

Skåne
Frösta
M. Rönner
1928

Mrs. as Børge Nielsen
Børge Nielsens
Toftaröd
M. Rönner

26. 29 29.

551

G Ä R D E N.

Stengärden voro de vanligaste
i Toftaröd och i Norra Skåne överhuvud, där mate- Gärden.
rial ej saknades. Efter höstarbetets slut och före
vårarbetets början saknade många icke-yrkeskunniga
män arbete och i brist på annat lade de stengärden.
Daglönen var 50öre om dagen jämte kosten.

Flätade gården voro rätt van-
liga. Vanligtvis användes stolpar av ene med en och
en halv alns mellanrum. Långa enestänger klyvdes

och flätades mellan stolparna på så sätt, att rotändan sattes i marken och så flätades stängen på sned in mellan stolparna. Överst inflätades vågrät en s.k. bindestake, som skulle hålla det andra samman.

Ett sådant enegäre kunde stå över 50år utan nämnvärda reparationer.

På samma sätt flätades gären av ris och grenar. De kallades "krattgären", /kratt ris, mindre grenar och kvistar/. Vi ha ordet "haidkratt" av haida/heda, hetta, elda alltså ris att elda i bakugnen med.

Ris-eller krattgären kallades också
"reslegäre" av resla /ruska, grenruska.

Då stengärden med tiden sjönko samman,
och ej fredade för gäresvanda kreatur, förstärktes
de på så sätt, att man satte väldiga enruskor tvärs
över. Man delade enruskan och trädde den över gärdet,
så att den spetsiga rotändan vändes mot den mark,
där de vångvanda kreaturen betade.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

29. 32 32

551

V Ä G A R.

Alla vägar i byn och genom markerna
voro före skiftet gemensamma och underhöllos gemen-
samt av byabönderna.

Vägar.

B R O A R.

Träbroar voro de vanligaste
men välvda stenbroar funnos också. Bron, som bildar
gräns mellan Toftaröds och Hjällaröds byar, var av
trä.

Broar.

Varje by hade vars en hälvt att
underhålla och varje gård hade sin planka i bron
att ansvara för. Å varje plankas stöd den underhålls-
skyldiges namn.

På en sådan slätt träbro brukade
byns ungdom samlas under sommarkvällarna, särskilt

lördagskvällarna och då dansades till tonerna av
fiol och dragspel.

Dessa broar och ibland ock-
så vägsäl voro för övrigt de enda "tivolier" på
den tiden, där ungdomen kunde samlas och roa sig.

Under bron bodde bäckamannen
och på kvällarna och under nätterna kunde man höra,
hur han gick på bron, hur det klamrade och väsnades
där.

bäckamannen

BYNS FATTIGA.

Någon särskilt organiserad fattigvård fanns inte. En obemedlad, som ville bygga till sig, tiggde ihop lite timmer och byggde sig själv en liten stuga. Ofta grävde man i en backslutning, så att jorden fick tjänstgöra som väggar. Sådana stugor kallades för backstugor eller hyttor.

Vidare fingo de, som voro oförmögna att försörja sig själva, tigga mat och

kläder i byn. Till de stora högtiderna och framför
allt till jul gavs mycket bort till de fattiga.
På varje gård bakades ett särskilt bak, som skulle
deles ut till de behövande. I senare tid auktionera-
des de fattiga bort. Den som nöjde sig med lägsta
betalningen fick "hjonet" och fick så söka taga
den nytta han kunde av det. Man kan tänka sig, att
många stackars hjon blevo pressade till det ytt-
ersta av sina ibland hårda och snåla husbönder.

P R Ä S T O C H K L O C K A R E.

Prästen fick tionde . Prästen
bestämde en dag, då ett visst slag av tionde skulle Präst och
betalas t. ex. ostmjölk. Säd och kreatur fingo klockare.
lämnas när som helst. Senare fastställdes priset Tionde.
på säd efter markegångstaxan, Bonden fick betala
efter mantal och fick tiondet förvandlat till penn-
ingar efter markegångstaxan. Torpare fingo göra
ett visst antal dagsverken till prästen såsom be-
talning.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

35.

38 38.

551

K L O C K A R E N fick sin lön ungefär på samma
sätt som ppästen fast avsevärt mindre.

En eller två gånger om året for man till staden. Man körde från Toftaröd ner till Lund eller Malmö med häst och vagn. En sådan resa tog Långresor. flera dagar och man hade mat med sig till både sig själv och hästarna. Om inte förr, så då man hade barkat skulle man köra till stan med barken. Då passade man på att sända bud efter framför allt appteksvaror och lite grannlåt i form av klädespersedlar och dylikt. På en långresa hade man sina bestämde hållplatser, "Göngana", som nordskåningarna kallades neråt slätten, kommo varje år och

fingo på så sätt vänner och bekanta långt neråt
bygden, vilket många gång resulterade i gifte.
Härpå tyder ett sådant ~~nam~~ gårdsnamn uppe i nord-
skåne som "släbomånssens" m.fl. och på samma sätt
neråt slättbygden -- "Göngens".

1.
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

M I D S O M M A R.

M A J S T Å N G O C H L Ö V H Y P P O R.

551

M I D S O M M A R.

Midsommarafton restes majstång. Det förekom även vid andra tillfällen såsom vid bröllop och andra ~~tillfälle~~ högtidliga tillfällen.

Midsommar.

I måns Dauns barndom hade man majstänger av olika utseende. Man lät ibland toppruskan sitta kvar och ibland hade man inga tvärträ utan endast en enkel, rak stång. Man lät också små korta grenar sitta kvar uppe mot toppen, d.v.s man kvistade den inte så nära. På dessa grenar hängde man så kransarna och det gröna.

Innan man fått stången riktigt klädd, brukade man ooa sig med att klättra i kapp upp i toppen av stången.

Till stång använde man vanligen en rak gran.

Stången kläddes med friska björk-eller boklöv och omvirades med olikfärgade pappersremsor. Sen stucos blommor in här och var, och i toppen hängdes en krans eller flagga, ibland båda delarna. Funnos tvärträn, behängdes dessa med flera kransar.

Majstången fick ofta stå kvar till långt

ut på sommaren som ett minne. Platsen vid majstången tjänstgjorde även som nöjesplats under sommaren.

För att inte det gröna och blommorna skulle vissna alltför tidigt, sprutade man vatten på med de då brukliga kopparsprutorna.

Man förlade gärna ett bröllop till midsommartiden, så att man skulle ha majstången att dansa ikring.

Ibland brukade man bygga lövhyddor runt majstången, dock ej närmare, än att man hade plats att

dansa. Stundom byggdes endast en hydda, och i denna suto
spelemännen och spelade. Lövhuddorna byggdes av linde och
granegrenar, vilka bundos ihop i toppen?

Reste man majstången i skogen, där
det fanns ett tätt busksnår, så högg man ut en fri plats
i ett snår och band så tillsamman de omkringstående buskar-
nas toppar och fick på så sätt en hydda.

Till midsommar reste man även äre-
portar. Dettan gjorde man också, då någon förnäm eller myc-
ket långväga främmad skulle komma, t.ex. Amerikafrämmad.

Måns Daun mindes att man nere i Stanstorp och Nyby vid mid-
sommartid brukade kläda kreaturens horn och "klamen"(ringen
kring halsen, i vilken de bundos) .

46 46

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

B R Ä N N V I N S B R Ä N N I N G .

För att bränningen skulle lyckas
väl, skulle man ha ett människoben liggande i bränneriet.
Bränn-
vins-
bränning.

1.

47 47

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

K L Ä D E D R Ä K T.

Måns Daun använde uttrycket "Aplöden."

Aplöden var en vit kort linnetröja med långa vida ärmar,
och då kvinnorna skulle vara riktigt fina, buro de den ex.
då de gingo i kyrkan. För att den skulle bli styv och glän-
sande, gnedes den med röllestenen eller gniestepen, som den
också kallades. Stenen var c:a $1\frac{1}{2}$ dm. lång och 3 till 4 cm.
i genomskärning samt med avrundade ändar. Den var av glas.

Klädedräkt.

551

B Ä C K A H Ä S T E N .

Han brukade under mörka, stormiga nätter låta
höra sig. Man hörde hovslag runt husen. Det var bäckahästen. Från Bäcka-
min hemby berättas att en bonde, då han en morgon skulle hämta hästen.
sina hästar ute på ängen, fann en mer än där skulle vara. Bonden
lade grimma på honom i akt och mening att taga vara på honom, men
hästen slet sig lös och sprang -- ej över stättan -- utan under
den nedersta stätteåsen. Då förstod bonden, att det var bäckahäs-
ten, eftersom han kunde göra sig så liten. Bäckahästen kunde para

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

4949.
2.

551

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

B Ä C K A H Ä S T E N .

sig med en vanlig häst och avkomman blev då synnerligen seg och stark.

1.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

B Ä C K A H Ä S T E N.
=====

B A R N D O P.
=====

Då den kvinna, som burit barnet till dopet, kom hem Barn-
sade hon i det hon lämnade barnet till modern: "Jag kommer med ett dop;
kristet barn, men jag fick det som en hedning."

K R E A T U R E N.

För att en nykalvad ko ej skulle taga skada brukade man den första gången hon mjölkades lägga en röllesten i mjölkspannen och så mjölka på den. Efter mjölkningen skulle man gnida juvret med stenen. Den första gång kon gick ut skulle man sätta stål i tröskeln, t. ex. ett stycke av en lie. En skata skulle hänga i stallen till skydd mot aede. Aede= flugor, mygg, lus och loppor. Ett värahorn över stalldörren skyddade mot aede. Värahorn= horn av bagge. Inskurna kors över dörrarna var även bra.

För att skydda
kreaturen mot
ont.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

52

52

V Ä T T A R.

Vättarna togo nyfödda barn ur moderns famn. Till skydd Vättar.
härmot skar man ett kors över dörren och satte stål i tröskeln.

F O L K M E D I C I N.
=====

Man skulle gnia me en fläskasvär på vartorna och så kasta den på ett ställe, där man aldrig kom mera.

Skära ett kors i tandköttet vid den sjuka tanden. För övrigt var ju snus allti bra.

Folkme-
dicin.

Medel mot
vårtor.

Medel mot
tandvärk.

S K Y D D M O T Ö N T

Då en kvinna hade fött ett barn, skulle
hon, innan hon gick ut första gången, sätta stål i tröskeln --
om inte annat så sticka ner en synål. En kvinna, som fött ett barn,
fick ej besöka någon, förrän hon blivit kyrktagen. Då hon skulle
"gå i kyrke" skulle barnets gudmor leda henne.

Skydd

mot

onf.

V Ä D E R L E K

De ska komma "ner mer," för "æde" är så galet. Väder-
Aede= flugor, mygg o. dyl. Man tror, att vädret ska "slå om", lek.
då det är nytändning. Förmiddagsny ger vackert väder, men efter-
middagsny är inte att lita på. Man säger, att då det ska bli då-
ligt väder bli bockskinnsbyxorna krokiga vid knäna -- folkhumor,
ty efter något begagnande äro de ju alltid krokiga.

1-
LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

B R Ö L L Ö P.
=====

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

551

BRÖLLOP.
=====

Måns Daun mindes, att man på 1860-talet brukade hålla bröllop under en hel vecka. De, som inte hade alltför långt, Bröllop. foro hem varje kväll, men de andra stannade kvar. Då man for till kyrkan, redo en eller två s.k. förriiddare i spetsen för bröllops-tåget. Förriiddarna voro i regel indelta husarer och voro klädda i sin husaruniform. De fungerade som traktörer och skulle, så vitt de foro hem över natten, kl. 9 varje morgon vara vid bröllopgården. Gästerna hade s.k. "förning" med sig i form av bröd, smör, gröt m.m. Måns Daun har varit med på ett bröllop från den tiden. Då gästerna samlats och satt sig till bords, tog den s.k. talmannen-- -- i detta fallet den ordrappe förriiddaren-- ett grötfat och höll s

så ett tal. Han berättade vitt och brett om alla de äventyr, han råkat ut för, då han skulle hämta grötfatet. Hur han kört och vält och därvid låtit grötfatet rulla ut och bli nersmutsat. Som bevis härför pekade han på kanelen. Mycket annat berättade han, och för varje tokrolig poäng belönades han med hjärtliga skratt och erkännanden av de andra gästerna för sin fyndighet. Sen lämnade han då grötfatet till den kvinna, som haft det med som förning, varpå hon bjöd kring gröten. Den var skuren i spetsiga bitar och man lade för sig, så länge den räckte. Så voro då festligheterna började.

58 58.

551

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

S K Ö R D.

Vid skördetiden skulle man lägga häggekäppar i de förs- Skörd.
ta sädeslagren i loggolvet till skydd mot råttor och möss.

B E G R A V N I N G.

Man brukade lägga en psalmbok under hakan Begravning.
på den döde och en sax på bröstet. Stålet skulle skydda mot ont.

L Y S N I N G.
=====

1860-talet. Vid lysningens uttagande skulle de för- Lysning.
höras i sin kristendomskunskap av prästen och så ge prästen en
dusör. En dräng slapp undan med 8 kr., men avgiften förhöjdes ju
allt efter råd. Prästen begärde själv avgiften.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIVL Y T E.
=====

Om en havande kvinna blev bränd av nässlor i "Baken,"
så fick barnet lyte.

Lyte.

Hon borde ej heller se en yxa sitta nerhuggen i en
huggkubbe. Då fick barnet röda ärr på kroppen.

Vid slakt fick hon ej taga blodet av slaktdjuret.